

LA GUERRA (any 1936)

L'any 36, el 18 de juliol, es va sublevar a l'Àfrica en Franco contra el govern republicà d'Espanya. Recodo aquest dia perquè tota la família vam anar a dinar a casa del meu padrí i oncle, perquè celebràvem el seu sant, que era el dia 15 de juliol, i el 18 era diumenge i ja es començava a dir per la ràdio que les forces de l'Àfrica s'havien sublevat, però la gent encara no en feia cas. Va ser l'endemà quan van sortir al carrer la gent armada dels sindicats i algun partit polític, i van començar a fer barricades en alguns punts de la ciutat, Bonavista, Passeig... En van fer amb bales de palla i al crit de : UGT, CNT i FAI van començar l'anarquia i el caos a la ciutat.

Aquesta gent, que eren quatre descamisats incontrolats es van fer amos de tot Catalunya i d'una bona part d'Espanya. A cada poble o ciutat es van crear uns comitès a l'estil del que hem llegit de la revolució francesa i era el que regia els destins de cada poble. Aquí va començar el calvari de la majoria de la població civil, durant uns mesos en que es van col·lectivitzar les empreses, s'incautaven edificis i locals i van començar a saquejar convents i esglésies. També van assassinar gent pel sol fet que tenia una empresa o pertanyia al clero. Tot el que portava sotana i tot el que trobaven ho exterminaven indiscriminadament, sense

més ni menys. Allò semblava una carrera contra rellotge entre la UGT, CNT i FAI, per veure qui requisava i incautava més coses. A casa, com a tot arreu, pel sol fet de vendre llet i tenir vaques van fer una col·lectivització que també feien en altres treballs, a l'estil de Rússia. Com que resultava que el negoci de les vaques i les terres que teníem eren en nom del meu pare jo em vaig haver de syndicar a la CNT perquè no ens ho prenguessin, i tots els que tenien vaques a Manresa havien de portar la llet a un lloc on es va fer com una central lletera i llavors es va acabar el repartir llet pels pisos, havies de demanar per les botigues la llet que necessitaven.

Com que els sublevats anaven avançant des del sud de la Península, per intentar parar-los es van començar a formar columnes de milicians, però a l'hora de la veritat va resultar un fracàs. Llavors es va començar a formar un exèrcit de veritat amb els soldats que estaven en quintes de soldats (que van néixer el mateix any) i d'altres lleves que es van anar mobilitzant per sota d'uns mandos incompetents i poc efectius.

L'any 37 van mobilitzar la meva lleva, de moment això consistia en anar a fer la instrucció al tros del passeig, des de l'institut fins a la Bona-Vista. Llavors vaig apuntar-me per aprendre a ser pilot, cosa que van acceptar però llavors els que no teníem 20 anys, no érem majors d'edat i necessitàvem l'autorització dels pares. Els meus no van donar-me-la, dient-me que nosaltres no aniríem a la

guerra perquè érem massa joves, però al principi del 38 ens van portar al "cuartel". Els de la meva lleva vam anar a Vic, al cuartel de la Rambla i aquí comença la meva peregrinació.

A la sortida del tren que va portar-nos a Vic (a mi i a unes 800 persones més) a baix a l'estació del nord, allò era una vall de llàgrimes,

abraçades i petons. Aquell dia el meu pare era a Lleida a comprar alfals per les vaques, la mare i la iaia no vaig voler que vinguessin de cap de les maneres a despedir-me, amb tot, vaig tenir qui em va acompanyar, la Montserrat, una senyora que era la mestressa

d'un cafè que hi havia al costat del pont de fusta per travessar el riu, aquest pont donava davant de l'estació i a l'entrada dels nacional el van voler. Aquesta senyora tenia molta amistat amb nosaltres i fins que va esclatar la revolta li veníem la llet.

En arribar al quartel de Vic ja van començar les meves aventures o bestieses. Ens van fer formar i passar llista, i jo, si és que em van cridar pel meu nom, no me'n vaig adonar i el "sargento" que ens havia passat llista em va fotre la "bronca-padre" i empenyat sense pensar-m'hi més, vaig agafar la maleta, vaig anar a l'estació i al primer tren hi vaig pujar i vaig baixar a Manresa.

En arribar la meua família deien que hi tornés, perquè si se'n adonaven no sé què ens farien, i l'endemà ja em tornes a tenir a Vic, i per cert al quartel no em van dir res. Així vam passar un mes fent instrucció i "merdes d'aquestes".

Algunes vegades entre dos o tres havíem anat als poblets de les rodalies a comprar un ànec i en un cafè que hi havia a prop del "cuartel" ens el cuinaven. De maneig d'armes només en vàrem fer un dia que vam anar al tir, amb un fusell disparant "al tir en blanc" amb només dues bales cada un.

Dues coses vull ressaltar de la meua estança en el quartel: Primera, que un dia, fent "gimnàstica", em va caure la medalla de la mare de Déu, que la portava a la samarreta amb una agulla imperdible i quan em va caure no me'n vaig adonar fins que un la va veure i va començar a fer "conya" de que si aquí hi havia un feixista, i a burlar-se d'aquella imatge, fins que vaig dir que era meua i llavors tothom va callar.

I la segona va ser un dia al vespre abans de sortir cap al front, tothom va veure licors i va emborratxar-se (uns més que els altres) i quan va ser l'hora d'anar a dormir, ningú callava, alguns reien, altres ploraven, altres cantaven... El company amb el que compartia matalàs, que era l'Agustí Vilarrassa, plorava i cridava a la seva mare. Amb aquestes que va passar el comissari que teníem per posar silenci a la sala, i al passar per davant nostre, com que aquell no callava, li va fotre un parell de bufatades. I jo que estava serè perquè havia begut molt poc, li vaig dir que era

un covard, i que si era una mica home que m'ho fes a mi i em va contestar que quan volgués. Em va portar a una sala que servia de gimnàs als oficials, em va donar un parell de guants de boxa i em va dir:

-Quan vulguis.

Jo, com que no n'havia vist mai de més fresques, mel's vaig posar i llavors ja la vam tenir armada. Em va fotre un nas que l'endemà al migdia encara em sortia sang, però ell també va quedar que ni sa mare l'hagués conegut.

Passats aquests incidents, ens van donar subministre fred i ens van dur a Artesa de Segre, allà en una nau plena de trastos, ens van fer deixar les maletes i pertinenses que portàvem, dient-nos que ja les trobaríem quan volguéssim però que no les vam tornar a veure mai més.

Ens van donar l'equip de soldat, i ens van fer formar en un descampat, per presenciar l'afusellament de dos soldats que amb la retirada del "front d'Aragó" havien perdut el fusell, i després ens van dir que els fusells que ens donaven, si el perdiem, ens castigarien amb aquesta pena.

Acabat aquest espectacle, ens van traslladar caminant quasi tota una nit i un dia. Vam arribar a un lloc on hi havia una casa de pagès amb uns coberts i pellers on hi havia la Seu del mando de la 134, Brigada mixta de la 31 Divisió, i ens van incorporar al 535 batalló. A mi em va tocar amb la primera companyia, a una esquadra formada pel "Cabo" que es deia "Salip", érem:

-El germà del Colom de la carnisseria del costat de casa (a Manresa).

-El Padró, (un xicot veí d'on vivia el Colom, que treballava de retratista i que era baixet i prim).

-El Vila, que li dèiem el "Negus" (aquest era de la meva talla).

-I jo.

Poso la seva alçada perquè uns quants dies que ens van tenir allà i ens van donar els fusells, que eren bastant llargs, i una "baioneta" de dos pams, després d'ensenyar-nos el maneig de les armes, ens feien fer instrucció i cada vegada que feiem mitja volta, el Negus

i jo rebíem una topada a la cara perquè tant el Colom com el Padró eren un pam més baixos que nosaltres.

Als pocs dies ens vam posar en marxa cap al front, caminant dos dies i una nit, amb petits descansos, i vam acabar caminant adormits. El pitjor de tot era que a més de tot l'equipatge personal, havíem de portar cada 5 persones ^{caixa de} una munició de 50 kg. En el nostre cas, quan li tocava portar-la al Padró, li posaves l'equipatge a l'esquena i ja havies de plegar l'home de terra. I així vam arribar a un lloc anomenat "Pedres d'Òl-lo", que més o menys crec que està entre Sort i Tremp.

Al cap d'un dia o dos vam entrar en combat per conquerir un cim on hi havia una ermita anomenada "Ermita de St. Corneli", allí els combats van durar alguns dies i la meva companyia vam quedar "copats" tres o quatre dies que no rebíem provisions, ni res de menjar ni beure, amb una set que ens matava, fins a arribar a la situació que quan algú orinava ho feia a la cantimplora per tornar-s'ho a beure. Des d'allí vèiem l'aigua del pantà de Tremp, sort que van obrir un "corredor" per poder evacuar-nos.

Quan vam acabar d'allí, dels 800 i escaig que formàvem el batalló que majoritàriament eren de la meua lleva, en el recompte vam acabar sent uns 140 o 150.

Van refer les unitats amb gent que com a mínim tenien uns 10 anys més que nosaltres, provinents de la costa, la majoria pescadors. I ens van traslladar a posicions més cap al Pirineu, a prop d'Andorra, on hi vam estar una bona temporada. Era un front molt tranquil però tenia la pega que era de difícil accés, i el subministrament l'havien de portar amb mules i molts dies no arribava. Sort que llavors per aquells indrets hi havia tants bolets que quasi es pot dir que vivíem d'això.

Quan ens van rellevar de 1a línia, per descansar a la retaguardia del front, va esclatar l'ofensiva de l'Ebre i cada Brigada hi havia de destinar un batalló i per casualitat va tocar al que estava jo. Ens van donar un uniforme nou, fusells nous i amb camions ens van dur fins a "Mora la Nova". Tot just descarregar-nos i fer-nos formar per escoltar un "arengue", es va presentar l'aviació

contrària a ametrallar-nos. Per nosaltres va ser la primera vegada que vèiem avions de caça, per sort també van aparèixer els del nostre bàndol i es va armar una batalla entre ells i ens van deixar tranquils a nosaltres.

En arribar la nit, amb barques, ens van passar a l'altra banda del riu i d'allí cap a la Serra de Pàndols, que era en aquell moment on es lliuraven les pitjors batalles, i ens van col·locar en uns llocs que no sabíem on teníem l'enemic. Quan va començar a fer-se de dia vam començar a sentir trets per diversos llocs. Veiem com la gent queia com mosques, i a mig matí ens van començar a tirar l'artilleria, durant un parell d'hores i al darrera un bombardeig de l'aviació. Entre una cosa i l'altra no va quedar «ni un titere con cabeza» i per si quedava algú passaven els "moros", aquells no respectaven res, ni persones, ni ferits... i a tothom que trobaven indefens li robaven el què li quedava.

Resulta que en un dia, de tot el batalló, només ens vam salvar uns 30.

Ens van reagrupar a segona línia i a la nit següent vam haver de mirar de reconquerir tot el que havíem perdut, això era més o menys el que passava a totes les unitats que defensaven aquell front. En aquesta primera estrena al front de l'Ebre, dels 5 de la meua esquadra, només vàrem quedar el Negus i jo.

El Salip el van matar, al Colom el van ferir i al Padró el van evaquar amb crisis de por.

Durant el temps que vam estar allà, vam passar d'una unitat a l'altra i sempre amb la mateixa tònica. Per acabar-ho d'arreglar el Negus va agafar (suposo) el tífus, perquè va agafar molta febre. Jo, com podia li anava a buscar aigua, ja que escassejava molt, només us diré que durant aquell temps vaig veure xicots amorrar-se a beure als clots dels camins on s'havien pixat les mules. Quan van evaquar el Negus em vaig quedar sol, entre gent que jo no coneixia de res.

Vaig estar agregat a les Brigades Internacionals i, fent justícia als fets, admirava molt a aquella gent per la seva valentia.

Pocs dies abans de la retirada d'aquell front, hi va haver un bombardeig en el que no em van ferir però no m'aguantava, crec que estava extenuat. Em van evaquar i em van dur a un hospital de Tortosa.

D'arribada em van fer treure tota la roba que duia (que ja feia tres mesos que la portava) i em van ficar a un llit amb els llençols plens de taques de sang, em van fer tan fàstic que vaig demanar que em donguessin alguna roba per posar-me. Quan me la van donar ja era al vespre, me la vaig posar, vaig agafar la manta del llit, i me'n vaig anar al pati que hi havia. Al matí quan em vaig despertar, ja era tard, perquè en aquest pati hi havia una espècie de "chiringuito" perquè els que ja podien caminar poguessin anar a menjar alguna cosa. M'hi vaig acostar i hi tenien una plata de sardines fregides, me les vaig menjar totes.

A la tarda d'aquell mateix dia em van traslladar a un hospital de St. Gervasi, on vaig estar-hi un parell de setmanes. Però havia de passar el metge per dir-te si t'havies de prendre algun medicament, i mai arribava. Mentre vaig ser allí només vull remarcar dos fets: jo tenia poc pèl a la cara i com que no m'havia afaitat de feia molts dies, els cabells del cap els tenia molt curs i rossos i no parlava mai amb ningú. El xicot que s'estava a darrera meu el venia a visitar la seva mare molts dies, un dia d'aquests vaig sentir que li preguntava si sabia qui era jo i vaig sentir que el noi li va respondre que no, i que suposava que era un estranger perquè no parlava mai amb ningú. Després d'alguns comentaris va venir a oferir-me xocolata, amb signes i en castellà, i clar, va quedar parada quan jo li vaig contestar en català, llavors em va demanar si tenia família, d'on era, i totes aquelles coses...

L'altre: De fet jo, mai vaig fer saber a casa que era a un hospital, perquè no patissin, i quan els escrivia posava: "en campanya" com sempre. Un dia, vist que no em donaven mai una pastilla i de menjar me'n donaven poc, vaig anar a veure al "jefe" i li vaig dir que era de Manresa i que em donés uns dies de permís, que a casa em recuperaria, cosa que em va negar al·legant que la situació era molt dolenta (de fet ja s'havia perdut la batalla de l'Ebre i els

nacionals ja avançaven cap a Barcelona). Davant la negació li vaig demanar l'alta i me la va donar amb un permís, a les sis. Vaig sortir de l'hospital per allà a les sis de la tarda i a les dotze m'havia de presentar en un cuartel de Barcelona.

El què vaig fer en sortir al carrer va ser preguntar on era l'estació del tren que anava a Manresa, i a una de les persones a qui li vaig demanar era un homenet que es va oferir a acompanyar-m'hi, ja que la ciutat estava a les fosques per por dels bombardejos. Pel camí em va convidar a entrar en un bar, però tot el que ens van poder donar va ser uns quants cacauets i un vas de moscatell.

Cal tenir en compte que en aquella època, els articles de menjar anaven molt escassos, i els principals, com el pa, l'oli, el sucre i fins i tot el tabac, anaven racionats.

Aquell homenet em va dur a l'estació del Nord on vaig anar a les vies de tren de càrrega, en va passar un de destí a Lleida, i sense pensar-m'ho més vaig penjar-me al darrera d'un vagó i per allà a les 5 del matí arribava aquí, a Manresa. En parar el tren perquè li donessin pas vaig saltar, pel pont vell i cap a casa, al trucar a aquella hora van tenir un ensurt de mort.

El paper que em van donar a l'hospital era expedit el 1 de novembre i vaig afegir 1 al davant, un 11, em va servir per voltar per Manresa uns 10 dies, acabats els quals vaig decidir no tornar a incorporar-me a l'exèrcit. Em vaig quedar a casa sense sortir.

El dia dos de setembre va tenir lloc el primer bombardeig en aquesta ciutat i van caure bombes des del camí de Viladordis abans d'arribar a "Cal Coro" fins aquí on és ara el casal del barri, llavors Centre de Recuperació. Això, com és natural, va causar gran pànic a la població civil. Però la gen ja estava tipa de passar gana i privacions, degut a això els homes joves s'amagaven (per cert, sovint feien uns escorcolls a les cases i el que arreplegaven se l'enduien) per por d'anar al front.

En un d'aquells escorcolls em van trobar a mi i com tots els que trobaven, em van portar al comitè, (que va ser durant tota la

revolta la màxima autoritat de la ciutat). Estava situat on encara avui és el Casino, llavors el "Casino dels senyors". Em va "xocar" perquè després de pendre'm les dades em van dir que si tots feien com jo perdríem la guerra, jo li vaig contestar que si tots fèiem com ell ja faria temps que s'hauria perdut.

Em van enviar al Centre de Recuperació de la placeta, davant de casa, on vaig estar de sort que l'oficial que em va prendre l'afiliació, que era bastant jove, en veure que era d'aquest barri em va demanar si coneixia a la seva nòvia, una noia que vivia al carrer que passa davant del baixador de la cova. Em va fer preguntes sobre el què passava al front i després de xerrar una estona li vaig dir que a mi, si em tornaven a enviar al front, a la primera ocasió me les guillava. Llavors em va demanar si a casa teníem un carro, que en necessitaven un per anar a buscar llenya al bosc per coure el ranxo, i al contestar-li que si a partir de llavors els dies que vaig estar tancat allí, al matí després d'esmorzar anava a casa a buscar el carro i amb tres o quatre persones més ens feien anar a buscar llenya al bosc de les Mercetes.

Aquí és on vaig conèixer l' Àngel de Galera, que era una mica més gran que jo, que també havia vingut a parar aquí, perquè després d'estar dos anys al front no li havien volgut donar el permís. També després de l'hospital "se'l va prendre". En els últims dies que vam ser tancats aquí, van tornar a bombardejar, i una bomba va caure prop d'on estàvem tancats i aprofitant l'aldarull vaig ajudar a escapar-se a quatre persones que l'endemà havien d'afusellar. Aixecant una reixa que donava a l'hort de "cal

Ferlando".

El dia abans de retirar-nos d'aquí es va casar l'oficial que festejava amb aquella noia del barri i a mi em van fer ser

testimoni. La conya va ser que la gent del jutjat tenien feina a cremar papers i va haver d'enfrontar-s'hi seriosament perquè els casessin, sortint d'allà vam anar a passejar per baix al riu, mirant-nos com els avions ametrallaven l'estació. D'allí vam anar a casa de la núvia a fer un dinar que havia preparat la seva germana. Consistia en una gallina amb naps que havia tret de casa meva. L'endemà va començar la retirada a totes les dependències oficials, ja que els "Nacionals" eren a les portes de Manresa. Van arribar per la part d'Igualada i als que estàvem presos aquí on-era jo, ens van dur caminant per la carretera de Vic fins a Moià on vam arribar cap al vespre. Allí ens vam parar en un descampat i ens van donar subministre ja que no havíem menjat res en tot el dia.

Llavors amparats per la foscor, amb l'Àngel vam decidir escapar-nos. Amb nosaltres, venien dos veïns del barri que també havien agafat feia pocs dies, l'un era el gendre del "Barrana", veí del camp de Viladordis, i el "Minguet" de "Cal Jan Pastor" gent que devien voltar els 50 anys, eren unes persones excel·lents. Els semblava que si venien amb nosaltres no els hauria de passar res, quan vam dir que marxàvem van voler venir amb nosaltres. Vam caminar un bon tros, allunyant-nos d'allà, i sense saber on érem vam dornir al bosc. Quan es va fer de dia, vam continuar la marxa fins que cap a la tarda, vam veure una casa i vam demanar si podien donar-nos menjar, ens van donar un plat de farinetes, que per a nosaltres ja va ser la glòria. Després d'explicar perquè érem allà, ens van deixar quedar en una cort de porcs que tenien buida, i amb la palla que hi havia per allà ja en vàrem tenir prou. Si hagués sigut per l'Àngel i per mi, haguérem esperat que estéssim en territori "Nacional" per tornar a casa, però aquells dos homes, com que al cap de dos dies ja es començaven a sentir les explosions d'algun dispar d'artilleria, van començar a agafar por i a dir que marxéssim d'allà. Vam començar a caminar sense saber on anàvem fins que vàrem sortir a una carretera que va resultar ser la de Barcelona a Vic, d'on pujava gent pel nostre darrera, gent que evacuaven de la ciutat.

Els soldats no van tardar gaire a detenir-nos, ens van dur a Vic, precisament al cuartel que ja havia estat, i quan no feia ni una hora que hi érem ens van bombardejar.

Per sort, en vam sortir il·lesos, però aquells dos que havien volgut marxar d'aquella casa, se'n van penedir.

I l'endemà al matí ens van fer formar en una columna que no sabíem on anava. Amb l'Àngel vam anar a veure al "jefe" dient-li que nosaltres dos pertanyíem al S.I.M. de Manresa (Servei d'Informació Militar), i que ens volíem retrobar amb la nostra unitat, (que en part era cert, perquè l'Àngel si que n'havia format part). Com que aquell cuartel va quedar molt deteriorat, al matí següent ens van armar fins a les dents, amb fusells nous i bombes de mà i ens van agregar en una companyia que marxava des de Vic, per la carretera que va fins a Gironella. Ens van dir que era per parar els "Nacionals", que ja pujaven pel que avui és l'Eix del Llobregat. I com que anàvem caminant, cap al tard d'aquell dia vam arribar a Olof, i ens van allotjar a l'església del poble, que llavors era un magatzem dels paletes, allí ens van repartir subministre fred, i per coure'l, ja que es tractava de lleties i carn enlatada, vam encendre uns quants focs amb fustes que hi havia allà dintre, i vam anar a demanar per les cases més properes alguna olla per coure-les. Quan vam haver menjat, ja que era de nit, l'Àngel i jo amb l'escusa de tornar l'olla, ens vam escapolir, però només ens vam poder endur una manta entre tots dos per no aixecar sospites, i va ésser tot el que teníem per tapar-nos durant un parell de nits que vam passar per aquells boscos, fins que per casualitat, vam anar a parar a una masia que en diuen "Soler de n' Hug" i que l'Àngel coneixia, perquè amb el seu pare hi havia anat amb el carro a portar-hi vi, que canviaven per blat.

Allí ens van donar menjar i carn, i com que ja se sentia l'artilleria que volia dir que el front ja era a prop, vam decidir quedar-nos en un cobert on guardaven el menjar del bestiar, i el que vam trobar-hi van ser altres que fugien igual que nosaltres.

Els de la casa, un cop al dia ens portaven alguna cosa per menjar

El tercer dia que hi érem, ja es sentien les ametralladores allà a prop, i a mitja tarda se'ns va presentar l'amo de la casa, tot desesperat perquè hi havia pujat el pastor del ramat de les ovelles que tenien amagades en una obaga del bosc, per dir-li que les forces dels Rojos que es retiraven les havien agafat pel seu subministre i que era el darrer bestiar que li quedava, ja que les gallines, les porcs i conills, se'ls havien endut tots els que passaven de la retirada. A aquell bon home li va semblar que nosaltres ho podíem salvar. Tot i saber que era una bogeria el què anàvem a fer, vam agafar un fusell, un parell de bombes de mà i armes que havíem deixat a l'entrada, cada un dels soldats que érem dins la casa. Guiats pel pastor vam arribar on hi havia el ramat, i vam veure que només eren dos els soldats que el guardaven, els vam desarmar amb facilitat, però quan ens disposàvem a canviar el bestiar de lloc, se'ns va presentar el sargent amb 8 o 10 homes que venien a buscar uns quants animals pel subministre de la unitat a la qual pertanyien i llavors si que vam necessitar tota la diplomàcia i sang freda que teníem per fer-los creure que aquell bestiar pertanyia al S.I.M. que havien evacuat de Manresa. De totes maneres ens va donar resultat de moment i ens van dur al comandament d'aquella unitat on vam explicar el mateix "cuento", i com que no podien saber si era veritat, ens van posar per separat i sense armes (de escucha), en un lloc davant les línies defensives, per si a la nit vingués algú de l'altre bàndol poder avisar als del darrera, cosa que per mi no era nova ja que mentre era al front ho havia fet moltes vegades, amb la diferència que en les altres anava armat. Així vam passar la nit, al matí en fer-se clar, com ja era habitual amb els nacionals van començar a tirar l'artilleria i al cap de poca estona em vaig adonar que els soldats del meu darrera abandonaven la posició desordenadament, vaig recular un xic per veure si havien abandonat cap arma, així vaig trobar un fusell que vaig arreplegar marxant fins a una fondalada. Vaig posar-me darrera una gran pedra que hi havia, esperant que passés el front per dalt, la meua sorpresa va ser que al cap d'una estona d'estar allí vaig sentir

una remor un tros enllà. Vaig comprovar si hi havia munició al fusell, i n'hi havia, quan em disposava a beure d'on venia el soroll i a engegar un tret vaig veure que era l'Àngel, i va resultar que havia tingut la mateixa idea que jo, i per poc ens disparem l'un a l'altre. Vam quedar-nos una estona en aquell lloc i quan no sentírem cap tret marxàrem d'aquella banda fins a topar amb una companyia de moros, en veure'ls vam posar les mans enlaire dient: Viva España. Ens hi vam acostar, però si no arriba a ser per l'oficial que era blanc ens pelen, com era habitual amb les persones que queien en les seves mans, per robar-los-ho tot. Després d'algunes preguntes sobre d'on veníem i de les posicions dels rojos ens van dur al castell de Balsareny, on vàrem estar un parell de dies, i d'allí al cuartel de Manresa. Vaig poder fer-ho saber a casa i el meu pare va venir a veure'm i a portar-me roba per canviar-me.

LA POSTGUERRA

Aquí comença l'altra cara de la moneda. Havíem sortit d'un règim caòtic per entrar en un altre de repressió organitzada, fins al punt que molts dels adeptes al nou règim trobaven alguns fets desmesurats i inhumans.

Com a punt de referència els aliments bàsics estaven racionats. El pa va arribar una temporada que era fet de blat de moro, i tot el menjar escassejava molt.

Si quan anaves pel carrer i passaves per un lloc on hi havia la bandera espanyola (com davant de l'actual Sala Ciutat que servia de cuartel) no saludaves amb la mà enlaire si se'n adonaven els que hi havia de guàrdia: en cas de ser un home havia de beure un litre d'oli de "ricino" i a les dones els pelaven el cap al zero.

En el cine feien un noticiari, abans de les pel·lícules, on sortia la imatge del Franco amb un fons musical de l'"himno nacional" i t'havies de posar dret amb el braç enlaire. Això pel que feia a la població civil. Els que estàvem en l'edat militar i havíem servit en les files roges ens tractaven molt pitjor, la situació era

comparable amb el que surt en les pel·lícules actuals de traficants d'esclaus, i en alguns casos encara seria quedar-se curt, ja que tots vam haver de passar per algun camp de concentració, on després d'un tracte inhumà els uns anaven destinats a batallons disciplinaris, altres a batallons de treballadors (els veritables esclaus de l'estat) als quals els feien construir edificis com el pont de l'estació de Manresa, i per nomenar el pitjor "El Valle de los Caidos", on segons deien després alguns que hi havien treballat, cada pedra d'aquest monument havia costat una vida.

Encara hi havia els que anaven a la presó o els que afusellaven. Els més afortunats s'havien d'incorporar a l'exèrcit, així va haver-hi un seguit de lleves que entre uns i els altres vam estar mobilitzats (militaritzats obligatòriament) sis o set anys.

En el meu cas, de Manresa vam anar carregats dins de vagons de bestiar, apretats tant com hi cabien, fins a Cervera. Allà dins un magatzem de ciment ens van donar una mica de menjar i ens van destinar a camps de concentració. A l'Àngel i a mi ens va tocar a Lleida, a l'edifici del seminari vell, on només arribar, uns 25 o 30 que érem, ens van fer posar en fila i un malparit de sargent al que li faltava un braç va anar passant pel davant de cada un i es quedava allò que volia del que portàvem. El primer que et deia era "de donde lo has robado?", i no podies dir res. Quan va arribar a mi, com que portava una caçadora de pell i camisa quasibé ben nou, m'ho va fer treure, també les sabates i a canvi em va donar una ^{GUERRA} gorra i uns pantalons que no me'ls podia cordar de petits, i pels peus res. Quan ens va haver expoliat a tots ens volia fer cantar "Cara al Sol" i com que la majoria no sabíem de què ens parlava ens va dir que no ens mouríem d'allí formats fins que no ens l'haguéssim après, menys mal que hi havia un xicot que havia esta emboscat per no anara a la guerra i l'havia sentit la cançó per la ràdia i més o menys la sabia, però ens va costar unes tres hores.

Lavors ens van col·locar en una nau on hi havia tanta gent que tenies el tros just per seure a terra, allí vam passar-hi prop de

quatre mesos. Per menjar, quasi invariablement, ens donaven una llauna petita de sardines per quatre persones i un xusco de pa individual, que crec que la meitat era arena. Per beure hi havia només una aixeta en un pati on cada dia baixàvem per passar llista, per una escalinata bastant ample al capdavall de la qual s'hi posaven el sargent (el mateix que ens havia rebut) i un altre que era andalús (també malparit), L' un portava un bastó de ganxo i l' altre amb un fuet, i al crit de "Venga, venga" ens cridaven tots dos com so fóssim bestiar. Allà com que no podíem rentar-nos tots anàvem carregats de polls i plens de sarna, ja que només de tant en tant portaven al Segre un grup reduït de persones.

El dia que em va tocar a mi d'anar a rentar, quan tornàvem, en passar per un carrer on el terra era ple d'ampolles trencades (ja que feia poc que la guerra s'havia acabat i suposo que els soldats o d'altres ho havien celebrat), jo anava descalç i em vaig clavar un vidre al taló d'un peu, com que anàvem marcant el pas a l'ajupir-me per treure-me'l em van donar un cop de culata i "adelante". Resultat com que allà la sanitat no existia la ferida se'm va infectar i per sort al cap de pocs dies em van donar la llibertat. Vaig arribar a casa amb molta febre, de seguida van anar a buscar el metge que tenien aconduït i no li va agradar gaire la cosa. L'endemà al matí junt amb un altre metge em van obrir el peu per netejar-lo ja que tenien por que es cangrenés i m'haguessin de tallar la cama. M'ho van fer a casa, la meva mare feia d'assistenta tirant les gotes de cloroform sobre un mocador que em van posar a la cara.

Per sort la ferida es va anar curant però vaig estar uns tres mesos sense poder calçar-me.

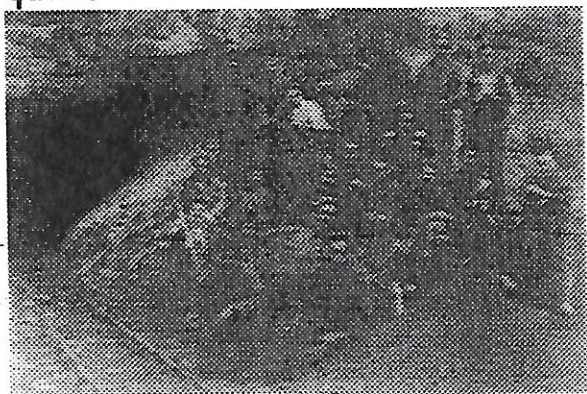
Durant l'estada al camp de concentració vam veure tantes barbaritats que no les explico perquè difícilment les creuríeu, només imagineu-vos aquests camps de concentració nazis o japonesos de les pel·lícules i penseu que comparats amb els d'aquí eren uns hotels de cinc estrelles.

A l'Àngel el van condemnar a sis anys en un batalló de treballadors pel sol fet d'haver estat regidor de l'ajuntament del seu poble durant uns mesos, abans d'incorporar-se a l'exèrcit.

Mentre el peu se m'anava curant, alguns dies, quan anaven a treballar a la vinya jo hi anava a cavall amb el carro, que per cert era nou perquè els rojos es van endur el nostre a la retirada i amb moltes dificultats el van comprar, ja que la moneda de la República la van abolir sense donar cap compensació.

Quan passàvem pel Passeig del riu fins al pont de pedra veïem els soldats que provenien de la zona roja que els feien fer la instrucció. Quan els instructors es dirigien a ells les primeres paraules eren "rojillo, hijo de puta" i al darrera una patada o trompada en algun lloc que només de veure-ho m'encenia la sang, i pensava que si un dia m'ho feien a mi i tenia una arma a l'abast el matava.

Però vaig tenir la sort que quan faltava poc temps per tornar-me a incorporar al exèrcit va sortir un decret que deia que tots els que treballaven a les mines de carbó es lliuraven del servei militar, i sense pensar-m'ho dos cops vaig anar a Berga, a l'empres Carbones de Berga, a informar-me si hi podia entrar. Em van contestar que s'hi volia l'endemà ja podia començar a treballar a la mina del Collet, més amunt de Berga. Van quedar que hi aniria en acabar-se'm la baixa que tenia. Però a

l'endemà al matí va venir a casa el Valentí "Curandero del Pujolet" a visitar la mare i la iaia, com feia sovint, i li van comentar això de les mines. Ell va dir que coneixia un home de Súria que en volia obrir una prop de Saló, i que buscava

gent. Va dir que si volia hi podia anar, ja que ho tenia més aprop i el desplaçament el podia fer en bicicleta.

Vaig anar a trobar aquell home i vam quedar que el pròxim dilluns m'esperava a Sùria per anar junts a la mina, llavors només tenia dos treballadors.

El dilluns següent ja ens tens cap a la mina, en un lloc perdut en una fondalada, dins d'un bosc a una hora de camí fins a Saló, allí s'acabava la carretera, prop d'una riereta que ens servia d'aigua per beure i rentar-nos.

Però la primera setmana la vaig passar molt magre ja que les poques cases de pagès que hi havia per aquells voltans a totes les que anaves a veure si et donaven menjar pagant, ni es dignaven a obrir la porta, ja que estaven escamats de la guerra.

En aquella època van sotgir els "Maquis" que eren escamots que entraven de França per fer sabotatges i la guàrdia civil perseguia amb sanya, a aquestes cases de dins els boscos només els portaven que problemes i degut a això si volíem menjar, l'amo i jo, havíem d'anar a Vallmanya, a una hora de camí per dins del bosc.

Els altres dos treballadors s'hospedaven en una masia d'allà a prop ja que eren parents seus.

Resultat: Que només podíem fer un àpat al dia a casa del forner del poble que feia d'hostaler, i dormir en una "chabola" que amb unes quantes pedres i rams de pi havíem fet a tocar de la mina.

Aquella primera setmana vaig perdre un quilo de pes per dia. A mesura que anava venint gent a treballar, van obrir una pista fins a trobar la carretera de Saló.

La gent de les masies d'aquells entorns, totes van acollir miners a dispesa ja que els aportaven ingressos que els anaven molt bé.

Jo vaig trobar acollida a "Bonsfills", una casa pairal a una hora de camí de la mina; amb una família excel·lent, composta per un matrimoni i cinc fills, el més gran de 8 anys i la més petita de dos mesos. Allà m'hi vaig estar tot el temps que vaig treballar a les mines, que van ésser uns tres anys, en els que portàvem una vida molt ajustada, però contents del treball.

En aquelles cases que vaig arribar a conèixer també vaig fer unes bones amistats que encara perduren.

He de fer constar que quan vaig deixar de treballar a la mina encara faltaven dos anys per llicenciar la meva lleva, però quan venia a casa, veia que la cosa anava malament ja que el meu germà era molt jove per treballar i el meu pare entre cuidar vaques i la terra no podia, havia de llogar gent, i vaig dir a l'amo de la mina que em deixés marxar i m'ho va deixar fer, amb la condició de que quan hi hagués una inspecció m'avisaria perquè hi anés, cosa que va passar dos o tres cops.

Per acabar, vam passar a treballar i lluitar molt per refer el patrimoni i gràcies a Déu ho vam aconseguir.

L'any 1954 em vaig casar junt amb el meu germà a l'església de la Seu i va ser una boda sonada. Durant la cerimònia del casament hi van haver músics "amenisant". Van tocar la marxa nupcial quan les novies acompanyades del seu pare, pujaven des del fons de l'església cap a l'altar major, on ens vàrem casar, amb una assistència a l'acte d'uns 160 convidats.

